

Jasminka Zloković in Diana Nenadić-Bilan

Sprememba paradigme o otroku in otroštvu ter sistem predšolske vzgoje v Republiki Hrvaški – stanje, potrebe in trendi¹

Povzetek: V zadnjem desetletju namenjajo v Republiki Hrvaški posebno pozornost spremembi paradigme o otroku in otroštvu, zato tudi s številnimi zakonskimi predpisi omogočajo kakovostnejšo organizacijo predšolske vzgoje. V sistemu predšolske vzgoje obstajajo pomembne regionalne razlike v številu otrok, vključenih v ustanove predšolske vzgoje. Potrebe po namestitvenih zmogljivostih za otroke od šestih mesecev do dopolnjenega tretjega leta starosti, pa tudi od tretjega leta do vstopa v šolo so večje od obstoječih, in to predvsem v večjih mestih. V županijah osrednje in vzhodne Hrvaške, kjer je najvišja stopnja brezposelnosti in revščine, ustanove predšolske vzgoje obiskuje manjše število otrok, saj imajo prednost pri vpisu otroci zaposlenih staršev. V županijah z nižjim ekonomskim statusom je v oddelkih večje število otrok od predpisanega normativa, in to ob eni odrasli osebi. To lahko nakazuje na manjšo kakovost in neenak začetni vzgojno-izobraževalni status otrok glede na njihovo bivališče. Otroci pripadniki romske narodne manjšine so redkeje vključeni v ustanove predšolske vzgoje. Razlogi so pomanjkanje osebnih dokumentov, neprijavljeno bivališče in nezaposlenost staršev. S tem so ogrožene temeljne pravice otrok, ki zadevajo njihovo enakopravnost ter enake izhodiščne življenjske možnosti. Navedeno kaže, da kljub spremembi paradigme o otroku in otroštvu predšolska vzgoja v Republiki Hrvaški še vedno ni dosegla zelene ravni, ki je uresničena v državah članicah Evropske unije.

Ključne besede: otroštvo, spodbujanje razvoja, predšolska vzgoja, ustanove predšolske vzgoje, (ne)enakost

UDK: 373.2

Znanstveni prispevek

Dr. Jasminka Zloković, redna profesorica, Univerza na Reki, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko, Sveučilišna avenija 4, HR-51000 Reka, Hrvaška; e-naslov: jzlokovic@ffri.hr

Dr. Diana Nenadić-Bilan, docentka, Univerza v Zadru, Oddelek za izobraževanje učiteljev in vzgojiteljev, Ulica dr. Franje Tuđmana 24, HR-23000 Zadar, Hrvaška; e-naslov: bnenadic@unizd.hr

¹ Besedilo je nastalo v okviru znanstvenega projekta Pedagoški vidiki odnosov v družini, ki ga financira Univerza na Reki.

Uvod

Prepoznavajoč pomen zgodnjega otroštva in možnosti spodbujanja zgodnjega razvoja otrok v ustanovah predšolske vzgoje, je v zadnjem desetletju pozornost v Republiki Hrvaški (v nadaljevanju: RH) namenjena spremembi paradigme o otroku in otroštvu ter kakovostni organizaciji zgodnje in predšolske vzgoje (Nenadić-Bilan in Zloković 2013, Nenadić-Bilan in Zloković 2016; v nadaljevanju: predšolska vzgoja). Poseben pomen za organizacijo predšolske vzgoje v RH ima *Nacionalni kurikulum za zgodnjo in predšolsko vzgojo* (Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje 2014, v nadaljevanju: Nacionalni kurikulum). V njem je »kakovost vzgoje in izobraževanja za vse otroke v RH zastavljena kot cilj in načelo hrvaške vzgojno-izobraževalne politike« (prav tam, str. 3). Izhajajoč iz načela raznolikosti, odprtosti in svobode, *Nacionalni kurikulum* (prav tam) potrjuje pluralizem pedagoških konceptov ter različnost vrst in izvedbe programov vzgojno-izobraževalnega dela. Glede na specifične cilje poudarja potrebe po zagotavljanju vseh vrst otrokove dobrobiti, omogočanju celovitega razvoja in uresničevanju enakih pravic za vse otroke. *Nacionalni kurikulum* (prav tam, str. 23–24) je usmerjen v zagotavljanje osebne, čustvene, telesne, vzgojno-izobraževalne in socialne blaginje. S temi temeljnimi kurikularnimi sestavinami dokument afirmira sodobno sliko o otroštvu in otroku, v središču katere je uresničevanje vseh otrokovih potencialov. Ustanove predšolske vzgoje tako zagotavljajo možnosti za celovite razvoj, vzgojo in učenje otrok, saj je mogoče z intencionalno predšolsko vzgojo vse to intenzivno spodbujati, kar omogoča tudi ustrezen prehod v osnovno šolo. Temeljni namen predšolske vzgoje je zato usmerjen v zagotavljanje kakovostnih pogojev za optimalen razvoj vseh zmognosti, lastnosti in sposobnosti otroka, ustvarjalnosti in reševanja problemov, samostojnosti, pozitivne komunikacije in vzpostavljanja boljših odnosov z drugimi, iniciativnosti ter osebne odgovornosti (Nacionalni kurikulum ... 2014, str. 19–22).

Formalnopravni okvir predšolske vzgoje v Republiki Hrvaški

Vzgojno-izobraževalni sistem v RH vključuje predšolsko vzgojo kot prvo, vendar neobvezno raven vzgoje in izobraževanja, ki ji sledi program obveznega šolanja, medtem ko šolanje na srednji in visokošolski ravni ni obvezno. V RH za predšolskega otroka šteje otrok od rojstva do sedmega leta starosti. Predšolska vzgoja pa je namenjena otrokom od dopolnjenih šestih mesecev starosti do vstopa v osnovno šolo (prav tam, str. 6).

Predšolsko vzgojo v RH urejajo *Zakon o predšolski vzgoji* (Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju 2014, v nadaljevanju: *Zakon*) in ustrezni podzakonski predpisi, zajema pa vzgojo, izobraževanje in skrb za otroke v predšolskem obdobju. Glede na *Zakon*² obsega predšolska vzgoja programe vzgoje, izobraževanja, zdravstvene zaščite, prehrane in socialne skrbi za otroke od šestih mesecev starosti do vstopa v osnovno šolo. V 3. členu *Zakona* (prav tam) piše, da se predšolska vzgoja uresničuje v skladu z razvojnimi značilnostmi in potrebami otrok ter socialnimi, kulturnimi, verskimi in drugimi potrebami staršev.

Program predšolske vzgoje se izvaja samostojno v ustanovah predšolske vzgoje ali pri osnovnih šolah, lahko pa tudi prek vsebin v igralnicah, programih za predšolske otroke v knjižnicah, kulturnih, športnih, zdravstvenih, socialnih ustanovah ali društvih. V ustanovah predšolsko vzgojo izvajajo skozi tri cikle: od šestih mesecev do dopolnjenega prvega leta starosti in od dopolnjenega prvega do dopolnjenega tretjega leta starosti (v jasličnih oddelkih)³ in od dopolnjenega tretjega leta do vstopa otroka v osnovno šolo (v vrtčevskih oddelkih) (prav tam, čl. 3) Od 1. oktobra 2014 je za vse otroke leto dni pred vstopom v osnovno šolo obvezna vključitev v program priprave na šolo, ki traja 250 ur (Ministarstvo znanosti i obrazovanja 2017a, v nadaljevanju MZO).

Glede na vrsto programa predšolske vzgoje je mogoče razlikovati med rednimi celovitimi razvojnimi (redni programi)⁴ in razvojnimi programi in posebnimi programi v različnem trajanju. Redni programi se izvajajo kot celodnevni (sedem do deset ur dnevno), poldnevni (štiri do šest ur dnevno); večdnevni (dan do deset dni – programi izletov, letovanj in zimovanj), pa tudi kot krajši programi, ki trajajo do tri ure dnevno.

V RH so lahko v skladu z *Zakonom* (2013, čl. 7) ustanovitelji ustanov predšolske vzgoje: RH, enote lokalne in območne (regionalne) samouprave (v nadaljevanju: RH in lokalne skupnosti), verske skupnosti ali druge pravne in fizične osebe (v nadaljevanju: zasebniki). Ob ustanovah predšolske vzgoje, katerih ustanovitelj sta

² V naslovu *Zakona* (2013) zgodnja vzgoja ni navedena, četudi se posamezna določila nanašajo nanjo (npr. po čl. 3 se predšolska vzgoja organizira in izvaja za otroke od dopolnjenih šestih mesecev starosti do vstopa v osnovno šolo). *Nacionalni kurikulum* (2014) pa že v svojem naslovu poudarja zgodnjo in predšolsko vzgojo in izobraževanje.

³ V RH je z *Zakonom* (2013, čl. 3) predvidena možnost vpisa otrok v predšolske ustanove od šestih mesecev starosti naprej, vendar se to redko dogaja. Večinoma se v njih vključujejo otroci med desetim in enajstim mesecem starosti, pa še to le takrat, ko obstajajo materialni in prostorski pogoji, kar je praviloma mogoče v večjih mestih – Zagreb, Reka, Osijek, Pula, Split (Stanje in problemi ... 2016).

⁴ To so programi predšolske vzgoje, ki so podobni našemu Kurikulumu za vrtce (1999) (op. ur.).

država ali lokalna skupnost,⁵ ter ustanovah predšolske vzgoje, katerih ustanovitelji so zasebniki, so tudi verske skupnosti verificirale in izvajajo programe predšolske vzgoje, ki temeljijo na verski vzgoji. Med slednjimi prevladujejo katoliške ustanove predšolske vzgoje (ena je judovska in ena je evangeličanska). Obstajajo tudi ustanove predšolske vzgoje, ki delujejo po posebnih pedagoških načelih, med katerimi prevladuje koncept Marie Montessori (27 ustanov), izvajajo pa se tudi programi, ki temeljijo na konceptih Rudolfa Steinerja (pet ustanov), sester Agazzi, Jurgena Zimmerja ter Reggio Emilia (Ministarstvo znanosti ... 2017b). Po potrebi se v ustanovah predšolske vzgoje izvajajo tudi programi v javnem interesu, ki so namenjeni otrokom hrvaških državljanov v tujini ter otrokom pripadnikov narodnih manjšin. Programi za otroke s posebnimi potrebami⁶ potekajo v običajnih oddelkih in oddelkih s prilagojenim programom in v posebnih ustanovah. Za nadarjene otroke se izvajajo v vseh vrtčevskih oddelkih programi predšolske vzgoje, ki so prilagojeni sposobnostim, potrebam in interesom nadarjenih otrok (prav tam).

Vpis otrok v ustanovo predšolske vzgoje in financiranje predšolske vzgoje

Če so na voljo prosta mesta, poteka vpis otrok v ustanove predšolske vzgoje prek celega šolskega leta. Po veljavnih zakonskih predpisih enote lokalne in območne (regionalne) samouprave vsako leto pripravijo informacije o možnostih in pogojih vpisa otrok. Pri tem imajo prednost pri vpisu v ustanovo, katere ustanoviteljica je država oz. lokalna skupnost (Zakon o predškolskom ... 2013, čl. 20) otroci, katerih starši so žrtve oz. invalidi domovinske vojne, otroci iz družin s tremi ali več otroki,

⁵ Ustanova predšolske vzgoje je nadredni pojem za tiste ustanove, v katerih izvajajo redne programe predšolske vzgoje v jasličnih in/ali v vrtčevskih oddelkih. V Zakonu (2013) so te ustanove poimenovane vrtci, ki kot javno službo opravljajo dejavnost predšolske vzgoje (prav tam, čl. 1). Ustanovitelji teh ustanov so lahko, kot je zapisano v besedilu, RH, lokalna skupnost, zasebniki in verske skupnosti (op. ur.). Izraz ustanove predšolske vzgoje ne vključuje programov, ki se izvajajo v igralnicah ipd.

⁶ V besedilu z izrazom posebne potrebe nadomeščamo izraz, ki je uporabljen v izvirniku, tj. otroci s težavami v razvoju (hrvaško: djeca sa teškoćama u razvoju), ki v Sloveniji ni uveljavljen. Vključuje slepe in slabovidne otroke oz. otroke z okvaro vidne funkcije, gluhe in naglušne otroke, otroke z jezikovno-govornimi motnjami, otroke z osebnostnimi spremembami, pogojenimi z organskimi dejavniki ali psihozo, otroke z motnjami vedenja, gibalno ovirane otroke, otroke z motnjami v duševnem razvoju, otroke z avtizmom, otroke z več različnimi motnjami, dolgotrajno bolne otroke in otroke z nevrološkimi poškodbami, kot so diabetes, astma, bolezni srca, alergije, epilepsija in podobno (Državni pedagoški ... 2010, 4. čl.). Med otroke z lažjimi težavami v razvoju uvrščajo otroke s: slabovidnostjo, naglušnostjo, oteženo govorno komunikacijo, spremembami osebnosti zaradi organskih vzrokov ali psihoze, motnjami vedenja in nevrotskimi motnjami (agresivnost, hipermotoričnost, motnje hranjenja, enureza, enkopreza, respiratorne afektivne krize), gibalnimi ovirami (delna gibljivost brez pomoči druge osebe) in otroke z lažjimi motnjami v duševnem razvoju (prav tam). Med otroke s težjimi težavami v razvoju uvrščajo otroke, ki so: slepi, gluhi, nemi, gibalno ovirani (možnost gibanja z obvezno pomočjo druge osebe ali elektromotornega pripomočka), s težkimi motnjami v duševnem razvoju, avtizmom in s kombiniranimi motnjami (katerakoli navedena težava, njihova medsebojna kombinacija ali katerakoli lažja težava v kombinaciji z blažjo motnjo v duševnem razvoju (prav tam). Na to opozarjamo, ker so glede na to delitev oblikovani normativi za vključevanje teh otrok v običajne oddelke ustanov predšolske vzgoje. Na Hrvaškem so, podobno kot v Sloveniji, med otroke s posebnimi potrebami uvrščeni tudi nadarjeni otroci, v pričujočem besedilu so ti v statistikah obravnavani ločeno (op. ur.).

otroci zaposlenih staršev, otroci s posebnimi potrebami, otroci staršev samohranilcev in otroci iz rejniških družin, otroci leto dni pred vstopom v osnovno šolo ter otroci staršev, ki prejemajo otroški dodatek (prav tam).

Po Zakonu (prav tam, čl. 48) je ustanovitelj ustanove predšolske vzgoje dolžan zagotoviti finančna sredstva za ustanovitev in delo ustanove. Predpisano je tudi, kako lahko predšolska ustanova pridobi sredstva s prodajo storitev na trgu ali iz drugih virov, skladno z Zakonom (prav tam). Ustanova predšolske vzgoje, katere ustanovitelj je RH ali lokalna skupnost (prav tam, čl. 7), zaračunava svoje storitve staršem/uporabnikom storitev v skladu z merili, ki jih določa ustrezno predstavniško telo lokalne ali regionalne skupnosti. Določila o decentralizaciji povečujejo določene razlike na lokalni ravni glede višine financiranja programov predšolske vzgoje, vendar pa z vidika enakih možnosti otrokom ne zmanjšujejo dostopnosti. Polna ekonomska cena namestitve otroka v ustanovo predšolske vzgoje se giblje od 1.250 do 2.500 kun (Ministarstvo znanosti ... 2017b). Povprečna plača na Hrvaškem je 2. januarja 2017 znašala 5.664 kun oz. 750 evrov (Božina 2017). Starši sofinancirajo namestitev otrok v višini 30–40 % polne ekonomske cene. Zaradi zagotavljanja dodatne strokovne pomoči in zadovoljevanja drugih individualnih potreb je ekonomska cena za otroke s posebnimi potrebami precej višja (polna ekonomska cena je do 5.200 kun). Razlika v ceni storitve za otroke s tipičnim razvojem in otroke s posebnimi potrebami je financirana iz državnega proračuna, zaradi česar starši otrok s posebnimi potrebami niso v neenakopravnem položaju glede na starše drugih otrok. Iz državnega proračuna se sofinancirajo tudi programi za otroke pripadnike narodnih manjšin, programi za nadarjene otroke in obvezni program priprave na šolo (Zakon o predškolskom ... 2013, čl. 50). Lokalne skupnosti sofinancirajo programe predšolske vzgoje za upravičence do socialne in zdravstvene pomoči (prav tam). Starši predšolskih otrok sofinancirajo izvedbo programa glede na višino svojih prihodkov. Povprečne cene vključenosti v programe predšolske vzgoje, ki se izvajajo v ustanovah predšolske vzgoje, katerih ustanovitelj je RH ali lokalna skupnost, ni mogoče navesti, saj se cenik med lokalnimi skupnostmi razlikuje. Ustanova predšolske vzgoje sklenu pogodbo s starši, v kateri so opredeljene pravice in dolžnosti, znesek letne in mesečne cene storitve, pa tudi pravice in dolžnosti pogodbenih strani v primeru neupoštevanja dogovora (prav tam).

Predšolska vzgoja in Državni pedagoški standard

Predšolsko vzgojo v RH ob Zakonu (2013) ureja tudi *Državni pedagoški standard*⁷ (2010, v nadaljevanju DPS) s ciljem, da na osnovi enotnih predpisanih kriterijev na ravni države napreduje celotna dejavnost in da delo v predšolskih ustanovah poteka pod enakimi pogoji. Enaki pogoji dela so namreč predpostavka za zagotavljanje večje kakovosti predšolske vzgoje. DPS (prav tam) določa kriterije za število otrok v oddelkih; merila za število vzgojiteljev glede na število oddelkov, za število strokovnih

⁷ Predšolska vzgoja se uresničuje na podlagi *Državnega pedagoškega standarda predšolske vzgoje* (Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i obrazovanja 2010), ki ga sprejema hrvaški sabor na predlog vlade RH.

sodelavcev in drugih zaposlenih; nadalje določa ukrepe za zdravstveno zaščito in prehrano otrok; kriterije za financiranje programov; materialne in finančne pogoje delovanja; zagotavljanje higiensko-tehničnih pogojev v prostorih ustanove; merila za opremo in didaktična sredstva ter pripomočke v predšolski vzgoji otrok z razvojnimi motnjami, v predšolski vzgoji otrok hrvaških državljanov v tujini, otrok pripadnikov narodnih manjšin ter v programu priprave na šolo.

V skladu z DPS (prav tam, čl. 28) število vzgojiteljev v oddelku predšolske ustanove ni opredeljeno glede na število otrok, ampak glede na število oddelkov, pa tudi glede na trajanje ter vrsto programa in pogoje dela. Po 14. členu DPS (prav tam) je optimalno število oddelkov rednega programa v ustanovi 17–20 ali skupaj 340–400 otrok. V ustanovi, ki ima področne enote, pa je optimalno oddelkov 30 oz. 600 otrok. DPS (prav tam, čl. 21) predvideva, da je mogoče v oddelek v rednem programu od dopolnjenega šestega do dopolnjenega dvanajstega meseca vključiti največ pet otrok, od 13. do 18. meseca največ osem otrok, od 19. do 24. meseca največ 12 otrok. Predvideno je, da se lahko v oddelek vključi največ do 14 otrok, starih tri leta; do 18 otrok, starih štiri leta; do 20 otrok, starih pet let in največ do 23 otrok, starih šest let. V sedmem letu starosti do vstopa v šolo je lahko v oddelek vključenih največ do 25 otrok (prav tam, čl. 22). Ustanova predšolske vzgoje ima lahko najmanj en oddelek z največ 25 otroki. Kot je razbrati s spletne strani ministrstva za izobraževanje (Ministarstvo znanosti ... 2017), so v sistemu, v nasprotju z določili DPS (2010), tudi ustanove z več enotami s 3.400 otroki. Še 11 ustanov predšolske vzgoje je treba uskladiti z DPS (prav tam), in to v devetih mestih v RH. Glede na poročilo EACEA (Evropska komisija ... 2014, str. 44) so bila v praksi v RH leta 2012/13 predpisana merila o številu predšolskih otrok v oddelkih le deloma spoštovana. Čeprav je po DPS (2010, čl. 22) v oddelku petletnikov lahko največ 20 otrok, jih je v praksi do 15 % več, kar pomeni, da vključujejo v oddelke povprečno po 23 otrok. To kaže, da starši izražajo večje potrebe po vpisu otrok petletnikov. Ostali oddelki so glede na predpisane standarde ustrezno veliki (Evropska komisija ... 2014, str. 44). V običajni oddelku ustanove predšolske vzgoje je lahko vključen samo en otrok z lažjimi težavami v razvoju, vendar se v tem primeru število otrok v skupini zmanjša za dva. Če je v običajni oddelku vključen otrok z več težavami, se število otrok zmanjša za štiri. Odločitev o dokončnem številu otrok s posebnimi potrebami, ki bodo vključeni v redni program, ki ga izvajajo v običajnem oddelku, sprejme tim strokovnjakov⁸ (Državni pedagoški ... 2010, čl. 7).

V vseh starostnih skupinah predšolskih otrok od dopolnjenih šestih mesecev starosti do vstopa v osnovno šolo izvajajo neposredne vzgojne naloge vzgojitelji (prav tam, čl. 26). Program predšolske vzgoje, ki traja do tri ure dnevno, izvaja vzgojitelj s polovičnim delovnim časom; program v trajanju od štiri do šest ur dnevno izvaja vzgojitelj s polnim delovnim časom; programe od sedem do deset ur v enem oddelku izvajata dva vzgojitelja s polnim delovnim časom. Z otroki od šestih mesecev do dopolnjenega prvega leta starosti morajo v deseturnem programu s petimi otroki delati vsaj trije vzgojitelji (prav tam, čl. 27).

---

⁸ Tim sestavljajo strokovni delavci, višja medicinska sestra in ravnatelj ustanove predšolske vzgoje (prav tam).

Kljub temu, da je čas, ko bi morale ustanove predšolske vzgoje zagotoviti skladnost svojega delovanja z DPS (2010), potekel, ostajajo v praksi problemi pri izpolnjevanju pedagoških standardov: to še posebej velja za ustanove v posameznih ekonomsko slabše razvitih županijah⁹ v RH, kjer imajo v oddelke vključeno precej večje število otrok od predpisanega standarda (več o tem v nadaljevanju besedila, glej tudi Preglednico 7).

Dostopnost predšolske vzgoje in vključenost otrok vanjo v Republiki Hrvaški

V RH je bilo v letu 2015/16 skupaj 1.602 ustanov predšolske vzgoje, kar pomeni večje število glede na prejšnje petletno obdobje. V tem času se je precej povečalo število ustanov, ki jih je ustanovila RH ali lokalna skupnost; in sicer jih je bilo v letu 2015/16 1.235. Povečalo se je tudi število ustanov zasebnih ustanoviteljev, ki jih je bilo v tem času 313. Ni pa se povečalo število ustanov predšolske vzgoje, katerih ustanoviteljica je verska skupnost (gl. Preglednico 1).

Šolsko leto	Ustanove predšolske vzgoje			
	Skupaj	Ustanovitelji RH in lokalne skupnosti	Zasebni ustanovitelji	Ustanovitelji verske skupnosti
2010/11	1.495	1.165	276	54
2011/12	1.513	1.179	280	54
2012/13	1.534	1.190	290	54
2013/14	1.562	1.208	299	55
2014/15	1.590	1.071	289	53
2015/16	1.602	1.235	313	54

Preglednica 1: Ustanove predšolske vzgoje glede na ustanovitelja (Statistički ljetopis 2016)

Večja vlaganja v ustanove predšolske vzgoje so omogočila vključitev večjega števila otrok v programe predšolske vzgoje, četudi obstoječe zmogljivosti še vedno ne zadostujejo potrebam otrok in staršev.

Po zadnjem popisu prebivalstva iz leta 2011 je v RH živelo skupaj 4.284.889 prebivalcev, od tega 296.204 otrok v starosti do šest let (Državni zavod za statistiku 2011, v nadaljevanju: DZS). Otrok moškega spola je bilo 152.171, ženskega pa 144.033. Delež otrok do šest let starosti znaša 6,91 %, kar je nekaj več od povprečja populacije te starosti v državah članicah Evropske unije (Preglednica 2).

⁹ Županije so upravne in administrativne enote v RH (op. ur.).

Starost otrok	Skupaj otrok v RH	Dečki	Deklice	Otroci, leta 2011 vključeni v predšolsko vzgojo
0	42.377	21.857	20.520	
1	44.347	22.695	21.652	
2	43.041	22.017	21.024	
3	42.194	21.600	20.594	
4	40.750	21.082	19.668	
5	41.885	21.462	20.423	
6	41.610	21.458	20.152	
Skupaj	296.204	152.171	144.033	127.028 otrok oz. 42,8 % celotne populacije predšolskih otrok

Preglednica 2: Predšolski otroci v RH po zadnjem popisu prebivalstva (Državni zavod ... 2011)

Od celotnega števila otrok v starosti do šest let je bilo leta 2011/12 v predšolsko vzgojo vključenih 127.027 otrok oz. 42,8 % predšolske populacije (Državni zavod ... 2011). Nekaj let kasneje, leta 2015/16, je v RH živel 2.142 manj otrok tega starostnega obdobja, bilo jih je 294.142. Tega leta je bilo v predšolsko vzgojo vključenih 134.573 otrok, od tega 70.607 dečkov in 63.966 deklic, kar pomeni, da je bilo zajetih 45,75 % predšolskih otrok (Statistički ljetopis 2016). Gre za pomembno povečanje za 2,95 odstotne točke glede na leto 2011/12 oz. za 3,20 odstotne točke glede na petletno obdobje od 2010 do 2016.

Leto	Otroci, vključeni v predšolsko vzgojo		
	Skupaj	Dečki	Deklice
2010/11	125.166 (42,25 %)	65.127	60.039
2011/12	127.028 (42,88 %)	66.039	60.989
2012/13	128.046 (43,23 %)	66.698	61.348
2013/14	131.037 (44,24 %)	68.251	62.786
2014/15	133.764 (45,16 %)	70.098	63.666
2015/16	134.573 (45,75 %)	70.607	63.966

Preglednica 3: Število otrok, vključenih v predšolsko vzgojo od š. l. 2010/11 do 2015/16 (Statistički ljetopis 2016; DZS 2011)

V RH delež otrok, vključenih v predšolsko vzgojo, počasi narašča, kar kaže na pozitiven trend. Se pa deleži vključenih otrok med regijami razlikujejo (gl. Preglednico 7), pri čemer posebej izstopajo v Brodsko-posavski županiji, kjer je glede na skupno število otrok v starosti do šest let (11.499) le 20,7 % (2.384) otrok vključenih v predšolsko vzgojo. V Vukovarsko-sremski županiji je od 13.203 predšolskih otrok v katerega od programov predšolske vzgoje vključenih 24,5 % (3.238) otrok. V Požeško-slavonski županiji je od skupaj 5.528 otrok v predšolsko vzgojo vključenih le 29,8 % (1.648). Po drugi strani je v županijah z boljšim ekonomskim položajem delež otrok, ki so vključeni v predšolsko vzgojo, večji. V mestu Zagreb je vanjo vključenih 70,6 % (10.446) otrok. V Istrski županiji je v predšolsko vzgojo vključenih 54,3 % (7.342) otrok, v Primorsko-goranski županiji pa 50,2 % (8.707). Razlika med največjim deležem vključenosti otrok v predšolsko vzgojo, ki ga dosega Zagrebška županija (70,6 %), in najmanjšim deležem v Brodsko-posavski županiji (20,7 %) kaže na pomembne razlike v dostopnosti in na velik delež otrok, ki jim glede na teritorialno pripadnost in kraj bivanja ni zagotovljena enaka možnost vključitve v predšolsko vzgojo, zato posledično tudi nimajo zagotovljenih enakih izhodiščnih možnosti za šolsko uspešnost na začetku obvezne osnovne šole.

V šolskem letu 2015/16 je bilo v predšolsko vzgojo vključenih 1.945 otrok s posebnimi potrebami, kar je 0,99-odstotni delež vseh vključenih. V posebnih oddelkih je bilo 610 otrok, integriranih v običajne oddelke pa je bilo 1.335 otrok s posebnimi potrebami. Nadarjenih otrok je bilo 1.401 ali 1,04 % glede na vse otroke, vključene v predšolsko vzgojo. Program priprave na šolo leto dni pred vstopom v osnovno šolo je obiskovalo 43.140 otrok, kar pomeni 99,60 % otrok te populacije.¹⁰ Otrok pripadnikov narodnih manjšin (romska, češka, madžarska, srbska in italijanska) je bilo 2.702 ali 2 % skupnega števila vključenih v predšolsko vzgojo (Statistički ljetopis 2016). Programi predšolske vzgoje so se za 5.120 oz. 3,8 % otrok izvajali tudi v jeziku, ki ni bil hrvaški, kar kaže na pripravljenost ustanoviteljev na zadovoljevanje različnih potreb otrok in staršev, če to omogočajo kadrovske, organizacijske in materialne pogoji (Preglednica 4).

Skupno število otrok in po spolu	Število skupin	Češki jezik	Angleški jezik	Francoski jezik	Madžarski jezik	Nemški jezik	Romski jezik	Srbski jezik	Italijanski jezik
Skupaj 5.120 otrok	230	160	2.393	52	132	412	102	375	1.264
Dečki	-	88	1.197	27	69	218	47	187	650
Deklice	-	72	1.196	25	63	194	55	188	614

Preglednica 4: Oddelki in število otrok, vključenih v programe predšolske vzgoje v jeziku, ki ni hrvaški, v šolskem letu 2015/16 (Statistički ljetopis 2016)

¹⁰ Vsebinska, trajanje in izvajanje programa priprave na šolo so urejeni s *Pravilnikom o vsebini in trajanju programa priprave na šolo* (Pravilnik o sadržaju i trajanju programa predškole 2014).

Glede na vrsto in trajanje programa je v letu 2015/16 največ otrok (72,4 %) obiskovalo redne programe predšolske vzgoje v daljšem časovnem obsegu, tj. osem ur in več (Ministarstvo znanosti ... 2016). V krajše redne programe, tj. manj kot pet ur dnevno, je bilo vključenih 13,8 % otrok. Podobno velja tudi za redne programe v trajanju pet do osem ur (13,7 %) (Preglednica 5).

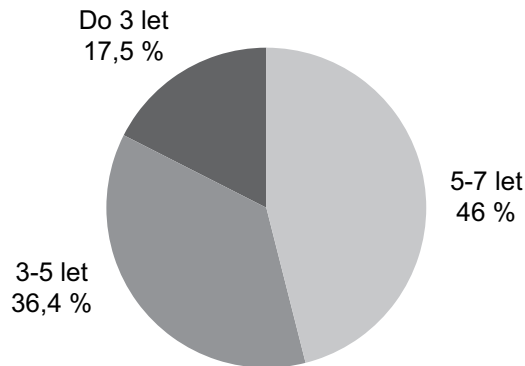
Ustanove predšolske vzgoje delujejo najdlje do 17. ure. Veliko število otrok, vključenih v redne programe daljšega časovnega obsega, kaže na povečane potrebe zaposlenih staršev. Ti poleg želje po vključitvi otrok v daljše programe pogosto navajajo tudi problem oz. potrebo po delovanju ustanove predšolske vzgoje v dveh izmenah, česar pa ustanove organizacijsko trenutno še ne omogočajo. Razlogi za to so zlasti ekonomske narave. V večjih mestih napovedujejo lokalni ustanovitelji za leto 2017/18 možnost podaljšanja dosedanjega delovnega časa ustanov predšolske vzgoje.

Ustanove predšolske vzgoje glede na ustanovitelja	Število ustanov predšolske vzgoje	Skupno število otrok, vključenih v redne programe predšolske vzgoje	Dečki Deklice		Število otrok glede na trajanje programa		
					Manj kot 5 ur	5-8 ur	8 ur in več
Skupaj	1.602	13.4573	70.607	63.966	18.608 (13,8 %)	18.575 (13,7 %)	97.390 (72,4 %)
Ustanovitelj RH ali lokalne skupnosti	1.235	113.997 (84,7 %)	59.926	54.071	16.733	15.642	81.622
Zasebni ustanovitelji	313	17.304 (12,8 %)	8.992	8.312	1.727	2.189	13.388
Ustanovitelj verska skupnost	54	3.272 (2,4 %)	1.689	1.583	148	744	2.380

Preglednica 5: Ustanove predšolske vzgoje – redni programi, šolsko leto 2015/16 (Statistički ljetopis 2016)

Največje število otrok (84,7 %) je v šolskem letu 2015/16 obiskovalo ustanove predšolske vzgoje, katerih ustanovitelj je RH ali lokalna skupnost. V programe ustanov, ki so jih ustanovili zasebni ustanovitelji, je bilo vključenih 12,8 % vseh otrok. V programe ustanov predšolske vzgoje, ki jih je ustanovila verska skupnost, pa je bilo vključeno 2,4 % otrok. Ker veliko predšolskih otrok ni vključenih v programe predšolske vzgoje, v šolskem letu 2015/16 je bilo takih 54,25 %, je z obveznim programom priprave na šolo tem otrokom omogočen vsaj delni dostop do vsebin, ki bi lahko pripomogle k uspešnejšemu začetku obveznega osnovnošolskega izobraževanja.

V predšolsko vzgojo je glede na starost vključenih največ otrok v starosti pet do sedem let (46,1 %), sledijo otroci od tri do pet let (36,4 %), najmanj pa je najmlajših otrok, tj. starih do treh let (17,5 %) (Graf 1).

Graf 1: Otroci, vključeni v programe predšolske vzgoje, glede na starost v letu 2015/16 (Statistički ljetopis 2016)

Glede na zastavljeni cilj Evropske komisije (European Commission ... 2016) bi moralo biti v predšolsko vzgojo vključenih najmanj 33 % otrok, mlajših od treh let. Nezadostna dostopnost ali drugi razlogi starše usmerjajo tudi k neformalnim oblikam varstva predšolskih otrok. Rezultati raziskave, izvedene v RH (Pećnik 2013) na vzorcu 1.621 mater in očetov otrok, starih od šest mesecev do enega leta ter od tri do šest let, kaže, da se večina staršev vsaj deloma zanaša na neformalne oblike varstva svojih otrok, pri čemer prevladujejo babice in dedki. Še več, na Hrvaškem so stari starši v tretjini primerov edini vir varstva otrok v prvem starostnem obdobju. Precejšnje število mater ne sodeluje na trgu dela in prevzemajo skrb za svoje otroke (16,4 % mater otrok, starih več kot tri leta, in 10,2 % mater otrok, starih več kot šest let). Očetje to vlogo redko samostojno opravljajo. Starši navajajo številne razloge, zaradi katerih njihovi otroci ne obiskujejo ustanove predšolske vzgoje: otroke varuje nekdo drug in take storitve ne potrebujejo (74 %); previsoke cene (13 %); nimajo pogojev za vpis, ker imajo prednost drugi starši (9 %) (Pećnik 2013, str. 177).

Pomembno je omeniti, da je v županijah osrednje in vzhodne Hrvaške, kjer je tudi ugotovljena najvišja stopnja nezaposlenosti staršev in revščine (Strategija borbe protiv siromaštva ... 2014), v predšolsko vzgojo vključen le majhen delež predšolskih otrok. Za nezaposlene starše velja, da v primerjavi z zaposlenimi ne izpolnjujejo vseh potrebnih pogojev, da bi lahko otroka vključili v predšolsko vzgojo. V večini držav EU imajo prednost pri vpisu v ustanove predšolske vzgoje otroci zaposlenih staršev, pa tudi staršev, ki aktivno iščejo delo, ali pa tistih, ki se izobražujejo oz. usposabljaajo. To velja za flamsko skupnost v Belgiji, Nemčijo, Španijo, Malto (Evropska komisija ... 2014, str. 42). S tem ignorirajo dejstvo o potrebi zagotavljanja enakih pravic otrokom pri dostopnosti na vsaki od ravni institucionalne vzgoje in izobraževanja (obvezne in neobvezne), ignorira se tudi dejstvo, da morajo nezaposleni starši imeti čas, da lahko aktivno iščejo in najdejo delo, v tem času pa mora biti njihov otrok primerno oskrbljen, varen in zadovoljen. Ob tem nezaposlenost staršev še povečuje revščino, kar je dodaten problem za otroke v zgodnjem razvojnem obdobju, ki pa bi ga lahko zmanjšali prav z vključitvijo otrok v programe predšolske vzgoje.

Po podatkih Razvojnega programa Združenih narodov (United Nations Development Programme v Vrlič za sve 2012, str. 5) so na Hrvaškem, pa tudi v mnogih drugih državah otroci romske narodne manjšine redkeje vključeni v programe predšolske vzgoje. Urad za človekove pravice in pravice narodnih manjšin je v *Poročilu o izvedbi Akcijskega načrta za izvedbo Nacionalne strategije za vključevanje Romov za leto 2013* (Izjvešče o provedbi ... 2014) nakazal trend povečevanja števila otrok romske narodne manjšine, vključenih v predšolsko vzgojo.¹¹ V RH ni podatkov o deležu teh otrok, ki niso vključeni v programe predšolske vzgoje, še posebej glede na njihove vrstnike v istih lokalnih skupnostih (Vrlič za sve 2012, str. 5). Najpogostejši razlogi za njihovo ne vključenost v ustanove predšolske vzgoje so: nezaposlenost staršev, pomanjkanje informacij, geografska segregacija, segregacija znotraj ustanove, strah zaradi neznanja hrvaškega jezika, pomanjkanje dokumentov otrok in/ali staršev (npr. rojstni list) ter revščina (prav tam, str. 6). Večja vključenost otrok iz prikrajšanih družbenih skupin za vzgojo in izobraževanje v Evropi pomeni velik izziv, saj postaja vse bolj očiten vpliv, ki ga ima kakovostna predšolska vzgoja na zmanjševanje njihove deprivilegiranosti in vzpostavljanje dobrega temelja za njihovo nadaljnje učenje (Commission ... 2016, str. 13). Raziskava UNICEF (Šučur idr. 2015, str. 3–4) kaže, da se v predšolsko vzgojo manj vključujejo otroci staršev z nižjim socialno-ekonomskim statusom, kar kaže na potrebo po osmišljanju programa prav za to skupino otrok. Glede na pomembnost predšolske vzgoje za v izhodišču enake in enakopravne možnosti otrok ter njihovo uspešnejše nadaljnje šolanje je izjemno pomembno zagotoviti večjo dostopnost ustanov predšolske vzgoje. Zagotovitev dostopne in kakovostne predšolske vzgoje pa lahko pripomore k zniževanju prihodnjih javnih izdatkov za socialno varstvo, zdravstvo in celo za pravosodje (Evropska komisija ... 2014, str. 13). V omenjenem dokumentu se dostopnost in kakovost ustanov poudarjata kot dva temeljna problema sistema predšolske vzgoje.

V RH so potrebe po vključitvi otrok od prvega do dopolnjenega tretjega leta starosti v ustanove predšolske vzgoje, pa tudi od dopolnjenega tretjega leta starosti do vstopa v šolo, še posebej v večjih mestih, večje od zmogljivosti teh ustanov (Statistički ljetopis 2016). Težava je nezadostna dostopnost predšolske vzgoje vsem otrokom, še posebej otrokom nezaposlenih staršev in otrokom romske narodne manjšine. Da bi vsakemu otroku zagotovili pravico do vključitve v predšolsko vzgojo, je nujno razmišljati o ustanavljanju večjega števila ustanov predšolske vzgoje, še posebej za otroke od šestega meseca do tretjega leta starosti. V procesu vzpostavljanja ravnotežja med ponudbo in povpraševanjem je treba poiskati možnosti zniževanja cen storitev ustanov kakor tudi zviševanje porodniških nadomestil. Po poročilu Eurydice (Evropska komisija ... 2014) se je večina evropskih držav zavezala vsem otrokom zagotoviti vključenost v predšolsko vzgojo, bodisi s predpisano zakonsko pravico bodisi obveznostjo obiskovanja. Leta 2013 tega ni storilo le sedem držav,

¹¹ Po podatkih iz popisa prebivalstva leta 2011 se je 30.000 odraslih oseb izreklo za Rome, 2.706 je bilo otrok (1.367 dečkov in 1.339 deklic) v starosti do štirih let ter 2.455 otrok (1.234 dečkov in 1.221 deklic) v starosti od pet do devet let. Otroci v starostni skupini do štirih let so pomenili 1,3 % celotne romske narodne manjšine, otroci, stari od pet do devet let, pa 1,2 % (DZS 2011). Ugotovitve raziskave RECI+ kažejo, da je v kakega od programov predšolske vzgoje večinoma vključenih do 20 % otrok romske narodne manjšine v starosti od šest mesecev do šest let (Šikić-Mičanović idr. 2015, str. 59).

to so bile Hrvaška, Litva, Romunija, Slovaška, Islandija in Turčija (prav tam, str. 8).

Razmerje med številom vzgojiteljev in otrok v oddelku

V ustanovah predšolske vzgoje je bilo leta 2015/16 zaposlenih 11.036 vzgojiteljev ali 58,73 % skupnega števila vseh zaposlenih (18.791). Pri pripravi, izvedbi, spremljanju in evalvaciji programov predšolske vzgoje aktivno sodeluje strokovno-razvojna služba (pedagog, psiholog, logoped, rehabilitacijski pedagog) in medicinska sestra, ki je zdravstveni vodja izvedbe programa zdravstvene zaščite, programa skrbi za higieno ter pravilne prehrane otrok. V zadnjih petih letih se je število vzgojiteljev in drugega osebja povečalo, kar kaže na pozitiven premik v prizadevanjih za večjo kakovost vzgoje, izobraževanja, zdravja, prehrane in nasploh skrbi za otroke. Leta 2015/16 je bilo v oddelkih ustanov predšolske vzgoje povprečno 12,2 otroka na vzgojitelja, kar je po DPS v okviru predpisanega (Preglednica 6).

Šolsko leto	Skupno število otrok, vključenih v ustanove predšolske vzgoje	Skupaj zaposlenih	Vzgojitelji	Povprečno število otrok na vzgojitelja	Strokovno-razvojna služba	Zdravstveno osebje	Ostalo osebje
2010/11	125.166	16.666	10.046	12,4	742	615	5.263
2015/16	134.573	18.791	11.036	12,2	912	489	6.354

Preglednica 6: Število vzgojiteljev, strokovnih sodelavcev in ostalega osebja v ustanovah predšolske vzgoje – primerjava 2010/11 in 2015/16 (Statistički letopis 2016)

V hrvaškem sistemu vzgoje in izobraževanja obstajajo pomembne regionalne razlike v povprečnem številu otrok in vzgojiteljev, pa tudi v številu otrok, vključenih v predšolsko vzgojo. To je dolgoletni problem, ki ga je treba čim prej odpraviti, da bi lahko Hrvaška kot članica Evropske unije vsem otrokom omogočila enakopravno dostopnost predšolske vzgoje (Preglednica 7).

Razmerje med številom vzgojiteljev in otrok je eden od kazalnikov strukturne kakovosti predšolske vzgoje. Manjše število otrok na vzgojitelja omogoča več individualnih stikov in skupnega časa z otrokom, boljše poznavanje interesov in potreb otroka, omogoča tudi spodbujanje razvoja otroka in zagotavljanje njegove varnosti. V posameznih županijah v RH ugotavljamo neenak položaj otrok, npr. v ekonomsko razviti Zagrebški županiji izvaja vzgojni proces v oddelku en vzgojitelj s povprečno 6,8 otroka, v Istrski županiji je v oddelku na enega vzgojitelja 8,7 otroka, v Primorsko-goranski pa 10. V Virovitiško-podravski županiji je na enega vzgojitelja v oddelku celo 21,3 otroka, kar je več kot trikratnik glede na Zagrebško županijo. V Brodsko-posavski županiji pa je v oddelkih en vzgojitelj na povprečno 16,7 otroka. Zdi se, da lahko sklenemo, da ima ekonomski status županije bistven vpliv na kakovost predšolske vzgoje, kar odpira veliko vprašanj, med

drugim tudi vprašanje enakopravnosti otrok pri dostopu do kakovostne predšolske vzgoje.

Nekateri kazalniki dobrobiti in problemov predšolskih otrok v Republiki Hrvaški

Pojem dobrobiti otrok se nanaša na uresničevanje pravic otrok in omogočanje pogojev za uresničitev njihovih potencialov. Pri merjenju dobrobiti se upoštevajo različni objektivni parametri, kot so družinski dohodek, stopnja izobrazbe staršev, ter subjektivni kazalniki, med katerimi je pomembna stopnja zadovoljstva z različnimi vidiki življenja. Dobrobit otroka se presoja upošteva njegov materialni standard, bivalne pogoje, zdravje, varnost, izobraževanje, odnose v družini, odnose z vrstniki, vedenje, izpostavljenost dejavnikom tveganja, pa tudi skozi subjektivno doživljanje blagostanja (Strategija Vijeća Europe ... 2016). Izsledki raziskave UNICEF-a kažejo, da vsak peti otrok na Hrvaškem živi v revščini (Šučur idr. 2015, str. 4). Po podatkih iz leta 2017 je trenutno na Hrvaškem lačnih okrog 20.000 otrok različne starosti (Grce 2017), vendar v RH ni celovitih študij o revščini predšolskih otrok. Eno ob obsežnejših raziskav o revščini in dobrobiti otrok v predšolski dobi je leta 2013 izvedel Urad UNICEF-a za Hrvaško (Šučur idr. 2015).

Delež relativne revščine predšolskih otrok je bil do leta 2010 večinoma pod nacionalnim povprečjem. Od leta 2006 do 2010 je pod pragom revščine, ki je bil opredeljen s 60 % srednje vrednosti narodnega dohodka, živelo 14–18 % predšolskih otrok. V letih 2011 in 2012 je delež otrok pod pragom revščine v starosti do pet let zrasel na 21 do 22 % in je nekoliko nad državnim povprečjem. Med krizo se je najbolj poslabšal materialni položaj gospodinjstev, v katerih živijo trije in več predšolskih otrok, ter gospodinjstev s predšolskimi otroki, kjer je zaposlen le eden od članov gospodinjstva. Večji je delež revščine predšolskih otrok iz urbanih okolij, četudi še vedno več kot 65 % revnih predšolskih otrok živi na ruralnih območjih (prav tam, str. 1–4).

Dostopnost predšolske vzgoje je za otroke iz revnih družin nedvomno pomembna, vendar po ugotovitvah raziskave UNICEF-a okrog 78 % otrok, katerih starši so prejemniki socialne pomoči, ni vključenih v predšolsko vzgojo (Šučur idr. 2015, str. 8).

Za tretjino staršev se kot pomemben problem kaže finančni izdatek za pedagoške, kulturne ali rekreativne vsebine, namenjene predšolskim otrokom zunaj rednih programov predšolske vzgoje. To še posebej velja za starše, ki živijo v ruralnih krajih in ki imajo tri ali več otrok (prav tam, str. 21). Nadalje so v še posebej težki situaciji otroci romske narodne manjšine in otroci s posebnimi potrebami, če so njihovi starši revni. Velika večina otrok romske narodne manjšine odrašča v revščini, veliko je redno lačnih (Izveščje o provedbi ... 2014, str. 28). Revščina, slaba prehrana, pa tudi nižja izobrazba staršev so glavni razlogi za neenake možnosti otrok romske narodne manjšine v primerjavi z ostalimi otroki. Za velik del teh otrok je obiskovanje ustanove predšolske vzgoje prva izkušnja z odraslimi osebami in otroki v strukturiranem okolju, pa tudi prva priložnost za razvijanje znanja, sposobnosti in veščin, ki bodo zanje temelj za učenje v osnovni šoli ter nadaljnje napredovanje. Z vključevanjem otrok romske narodne skupnosti v

Republika Hrvatska in županije	Število otrok 0–6 let	Predšolska vzgoja v RH in županijah			
		Število ustanov predšolske vzgoje	Otroci, vključeni v predšolsko vzgojo	Vzgojitelji skupaj	Število otrok na vzgojitelja
Republika Hrvatska	296.204	1.602	134.573 45,7 %	11.538	11,7
Zagrebska	23.754	97	10.446 43,9 %	1.517	6,8
Krapinsko-zagorska	8.650	31	3.179 36,7 %	217	15,2
Krapina-Zagorje	10.858	34	3.730 34,4 %	298	12,5
Šiško-moslavška	7.832	36	3.105 39,6 %	204	15,2
Sisak-Moslavina	12.152	53	4.820 39,6 %	454	10,6
Karlovška	8.087	46	2.750 34,0 %	229	12
Karlovac	8.255	40	2.708 32,8 %	195	13,9
Varaždinska	17.323	117	8.707 50,2 %	869	10
Varaždin	2.908	15	934 32,1 %	89	10,5
Koprivniško-križevska	5.838	11	2.280 39,0 %	107	21,3
Koprivnica-Križevci	5.528	25	1.648 29,8 %	121	13,6
Bjelovarsko-bilogorska	11.499	25	2.384 20,7 %	143	16,7
Bjelovar-Bilogora	12.210	80	4.818 39,4 %	408	11,8
Primorsko-goranska	20.388	109	6.560 32,2 %	493	13,3
Primorje-Gorski kotar	6.565	52	3.039 46,2 %	269	11,3
Liško-senjska	13.203	52	3.238 24,5 %	250	12,9
Lika-Senj	33.721	235	14.890 44,2 %	1.113	13,4
Virovitiško-podravska	13.513	143	7.342 54,3 %	828	8,7
Virovitica-Podravina	9.181	49	4.623 50,4 %	374	12,3
Požeško-slavonska	8.691	57	3.453 39,7 %	304	11,3
Požega-Slavonija	56.048	295	39.549 70,6 %	3.656	10,8
Brodsko-posavska					
Slavonski Brod-Posavina					
Zadarska					
Zadar					
Osiješko-baranjska					
Osijek-Baranja					
Šibensko-kninska					
Šibenik-Knin					
Vukovarsko-sremska					
Vukovar-Sirmium					
Splitsko-dalmatinska					
Split-Dalmacija					
Istrska					
Istra					
Dubrovnisko-neretvanska					
Dubrovnik-Neretva					
Medžimurska					
Medžimurje					
Mesto Zagreb					

Preglednica 7: Predšolska vzgoja v RH in županijah – leto 2015/16 (Statistički ljetopis 2016)

programe predšolske vzgoje je mogoče pomembno vplivati na zmanjševanje neenakih možnosti v njihovem nadaljnjem izobraževanju (prav tam, str. 6).

Kot piše Pokorny (2011, str. 28), je v *Strategiji razvoja Evrope – 2020* poudarjeno, da raziskave in primeri dobre prakse kažejo, da predšolska vzgoja prinaša dolgoročne koristi za otroke v kasnejšem šolanju, za osebni razvoj, socialno vključenost, pa tudi za lažjo pridobitev dela. Precej lahko pripomore tudi k doseganju ciljev zmanjševanja prezgodnjega izstopa iz šolanja in blažitve revščine. Kot navaja Pokorny (prav tam, str. 28–29), je Evropska komisija že leta 2006 objavila Heckmanovo krivuljo, ki ponažarja koristne učinke predšolske vzgoje, saj se vlaganja v nove programe nedvomno povrnejo, pri čemer ta najbolj koristijo prikrajšanim družinam.

V zadnjem desetletju je na Hrvaškem mogoče opaziti pomemben napredek na področju zakonodajne ter institucionalne podpore zaščiti otrokovih pravic in njihove dobroti.¹² Vendar se glede na dejansko stanje in nerealizirane pravice mnogih predšolskih otrok zdi potrebno tem problemom nameniti več pozornosti na državni in lokalni ravni. Ob tem vsebujejo nekateri splošni dokumenti ustanoviteljev ustanov predšolske vzgoje določila o pogojih za vpis, ki postavljajo otroke v neenak položaj, npr. o prednosti vpisa otrok zaposlenih staršev (Izveščaj o radu ... 2015). Posebej velja omeniti pritožbe, ki se nanašajo na dejstvo, da otroke ni mogoče vpisati ali sofinancirati njegovo vključenost v ustanovo predšolske vzgoje, če eden od staršev nima prebivališča na območju enote lokalne samouprave, v kateri deluje ustanova. Pogoji in pravila za vpis v ustanovo predšolske vzgoje se med občinami razlikujejo, smiselno bi jih bilo poenotiti, tako bi se izognili nepravilnim in morda diskriminatorskim situacijam, ki so jim podvrženi nekateri predšolski otroci (prav tam).

Pritožbe Varuhu pravic otrok v RH¹³ (Izveščaj o radu ... 2015, str. 50) in potreba po spremembi stanja se nanašajo tudi na izvedbo obveznega programa priprave na šolo. Da otrok ni mogoče vpisati v ta program v jutranji izmeni, je problem, ki se pojavlja zaradi premajhnih zmogljivosti nekaterih ustanov, ki program izvajajo, kar zaposlenim staršem otežuje položaj v obdobju, ko ga otroci obiskujejo.¹⁴

Realnega stanja kompleksnih problemov pri predšolskih otrocih ne poznamo dovolj, prav tako ni stalnega spremljanja pojavov, ki zavirajo razvoj in zdravje otrok v zgodnjem otroštvu. Vse od zgodnjega obdobja predšolske vzgoje – ki je eden od temeljev celovitega individualnega in družbenega razvoja – imata vzgoja in izobraževanje vrsto nalog, ki terjajo kakovosten in strokoven pristop, pa tudi ustrezno spreminjanje

¹² *Družinski zakonik* (Obiteljski zakon 2015), *Zakon o socialni skrbi* (Zakon o socialnoj skrbi 2017), *Nacionalna strategija za pravice otrok v Republiki Hrvaški od 2014 do 2020* (Nacionalna strategija za prava djece ... 2014), *Strategija boja proti revščini in socialni izključenosti v Republiki Hrvaški od 2014 do 2020* (Strategija borbe protiv siromaštva ... 2014), *Nacionalna strategija za vključevanje Romov od 2013 do 2020* (Nacionalna strategija za ... 2012).

¹³ Pristojnosti Varuha pravic otroka RH so spremljanje usklajenosti zakonov in drugih predpisov v RH, ki se nanašajo na zaščito pravic in interesov otrok, z določili *Ustave RH*, *Konvencijo o otrokovih pravicah* in drugimi mednarodnimi dokumenti, ki se nanašajo na zaščito pravic in interesov otrok.

¹⁴ Razen tega neorganiziranost prevoza do ustanove predšolske vzgoje v manjših mestih in na otokih nekaterim otrokom onemogoča obisk programa priprave na šolo, četudi so po *Zakonu* (2013) lokalne skupnosti dolžne zagotoviti prevoz do najbližje ustanove predšolske vzgoje ali osnovne šole, ki izvaja ta program, če oddaljenost ni večja od 20 kilometrov od bivališča otroka. V letu 2015 je bilo vloženih skupaj 51 prijav kršitve pravic na področju predšolske vzgoje (Izveščaj o radu ... 2015, str. 48).

formalnih podlag, zlasti v delu, ki se nanaša na dejavno zagotavljanje dostopnosti predšolske vzgoje na vseh območjih ozemlja RH vsem skupinam otrok.

Predlogi za boljše dostopnost in kakovost dela ustanov predšolske vzgoje v RH

Kljub pozitivnim trendom na področju predšolske vzgoje Hrvaška še vedno ne dosega pričakovane ravni na tem področju, ki naj bi jo dosegale države Evropske unije. Predšolska vzgoja je edino področje hrvaškega vzgojno-izobraževalnega sistema, ki ne dosega ravni držav članic EU ali nekaterih tranzicijskih držav. Zato Hrvaška še vedno velja za eno od držav z manj razvitim področjem predšolske vzgoje (Vidović 2011, str. 71).¹⁵ Po MZO (2017) vsako leto na čakalnih seznamih ostane okoli 5.000 predšolskih otrok.¹⁶ To je problem, na katerega skozi več let v nekaterih urbanih in ruralnih okoljih niso odgovorili ustrezno stanju ter potrebam otrok in staršev. V večjih mestih problem otrok, ki niso vpisani v ustanove predšolske vzgoje, vodi tudi v nespoštovanje določil DPZ (2010), ki zadevajo število vpisanih otrok. Regionalne razlike v ekonomski razvitosti županij pa napeljujejo k sklepu o neenaki kakovosti predšolske vzgoje v RH, izhajajoč iz velike razlike v povprečnem številu otrok na vzgojitelja.

Glede na nezadostno dostopnost ustanov predšolske vzgoje se postavlja vprašanje, kako se starši znajdejo v teh razmerah. Vsakdanje izkušnje kažejo, da je veliko število otrok, sicer uvrščenih na čakalne liste, deležnih slabo nadzorovanega »varstva«, ki ga izvajajo neznani in strokovno neusposobljeni posamezniki (Zloković in Vrcelj 2010). S to težavo se sooča starš, ki je svojega otroka primoran izpostavljati tveganim okoliščinam že v zgodnjem otroštvu, saj preverjena, varna in kakovostna institucionalna skrb za otroke preprosto ni zagotovljena (Zloković 2014). Tudi ustanove predšolske vzgoje, ki so jih ustanovili zasebniki, so zapolnjene, neredko prek svojih zmogljivosti. Čeprav državni organi in zakoni opredeljujejo storitve predšolske vzgoje, otrokom ni zagotovljena pravica do obiskovanja ustanov predšolske vzgoje, kar je omogočeno v večini držav Evropske unije. Kot poseben problem na širšem območju RH se kažejo omejene zmogljivosti ustanov, v katerih imajo prednost otroci, ki imajo zaposlena oba starša. Nezaposleni starši pogosto nimajo možnosti za vpis otroka v ustanovo predšolske vzgoje.

Sodobna pedagogika pomembno prispeva k bolj humanemu odnosu do otrok zlasti s svojo vzgojno-izobraževalno vlogo, zagotavljanjem dostopnosti ustanov predšolske vzgoje vsem otrokom ter dostopnosti strokovno-razvojne službe, pa tudi z vzgojno vlogo družine, vzgojiteljev, pedagogov in širšega družbenega okolja (Zloković 2015, str. 1). Pedagogi in vzgojitelji v ustanovah predšolske vzgoje lahko spodbujajo

¹⁵ Večletni problemi, povezani s predšolsko vzgojo, so: pomanjkanje namestitvenih zmogljivosti, neustrezni varnostni pogoji, organizacija dela, ki ni povsem prilagojena potrebam staršev (Vidović 2011, str. 71).

¹⁶ Med državami Evropske unije obstajajo velike razlike v dostopnosti predšolske vzgoje. Po poročilu Evropske komisije (Evropska komisija ... 2014, str. 12) doslej osem držav z zakonom zagotavlja pravico vsakega otroka do mesta v predšolski vzgoji v najzgodnejšem obdobju (Danska, Nemčija, Estonija, Malta, Slovenija, Finska, Švedska in Norveška).

zgodnji razvoj otroka in ponudijo strokovno pomoč pri zmanjševanju težav, če se te pojavijo. V članku predstavljamo nekatera dejstva, ki kljub veljavnemu DPS (2010) govorijo o še vedno nezadovoljivi ravni doseženega pedagoškega standarda v predšolski vzgoji, zaradi česar je velikemu številu otrok omejena, nekaterim pa celo ogrožena pravica do optimalnega razvoja.

Potrebo po rekonceptualizaciji socialne in vzgojno-izobraževalne politike, ki zadeva predšolsko vzgojo in pravico do optimalnega razvoja, je mogoče utemeljiti z nekaterimi dejstvi, ki kažejo na neenako dostopnost predšolske vzgoje za vse otroke. Neenaka dostopnost ustanov predšolske vzgoje implicira med drugim tudi umanjkanje nepretrgane in pravočasne vzgojno-izobraževalne spodbude in pomoči velikemu številu predšolskih otrok. Vse manjši pomen, ki ga pripisujemo vsem ravnem vzgoje in izobraževanja, zlasti pa predšolski vzgoji, se odraža tudi v nekaterih družbenih in pedagoških problemih, zato se zdi povsem utemeljeno vprašanje, ali ni že čas za korenitejše vlaganje v dostopnost ustanov predšolske vzgoje, dvig njene kakovosti (večje število vzgojiteljev, okrepitev strokovno-razvojne službe in zdravstvenega osebja) ter v dejavno spodbujanje razvoja predšolskih otrok in njihovih potencialov.

Literatura in viri

- Božina, A. (2017). Plaće i doprinosi u 2017. godini. *Računovodstvo, revizija i financije*, 1, št. 2, str. 15–30.
- Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe. (2010). Zagreb: Narodne novine, št. 90/2010.
- Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. (2011). *Popis stanovništva 2011*. Zagreb: Republika Hrvatska.
- European commission/EACEA/Eurydice. (2016). *Structural Indicators for Monitoring Education and Training Systems in Europe – 2016. Eurydice Background Report to the Education and Training Monitor 2016. Eurydice Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- Europska komisija/EACEA/Eurydice/Eurostat. (2014). *Ključni podaci o predškolskom odgoju i obrazovanju u Europi. Izvješće Eurydice i Eurostata*. Luksemburg: Ured za publikacije Europske unije.
- Grce, M. (2017). *Alarmantna situacija: Više od dvadeset tisuća djece u Hrvatskoj, doslovno gladuje. Novilist.hr*. Dostopno na: <http://www.novilist.hr/Vijesti/Hrvatska/Alarmantna-situacija-Vise-od-dvadeset-tisuca-djece-u-Hrvatskoj-doslovno-gladuje> (pridobljeno 21. 2. 2017).
- Izvješće o provedbi Akcijskog plana za provedbu nacionalne strategije za uključivanje Roma, za razdoblje 2013.-2015., za godinu 2013.* (2014). Zagreb: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.
- Izveštaj o radu Pravobraniteljstva za djecu za 2014. godinu.* (2015). Zagreb: Republika Hrvatska, Pravobranitelj za djecu.
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. (2016). *Rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. Dostopno na: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=13995&sec=3645> (pridobljeno 10. 2. 2017).

- Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. (2017a). *Strateški plan Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta*. Dostopno na: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=13973&sec=3642> (pridobljeno 10. 2. 2017).
- Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. (2017b). *Obrazovanje*. Dostopno na: <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=3649> (pridobljeno 10. 2. 2017).
- Nacionalna strategija za prava djece u Republici Hrvatskoj za razdoblje od 2014. do 2020. godine*. (2014). Zagreb: Ministarstvo socijalne politike i mladih.
- Nacionalna strategija za uključivanje Roma, za razdoblje od 2013. do 2020. godine*. (2012). Zagreb: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina.
- Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. (2014). Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta.
- Nenadić-Bilan, D. in Zloković, J. (2013). Sudjelovanje roditelja u sukonstrukciji kurikuluma ranog odgoja. *Kalokagathia*, 2, št. 1, str. 110–139.
- Nenadić-Bilan, D. in Zloković, J. (2016). Učestalost i oblici partnerstva između roditelja i odgojitelja. *Magistra Iadertina*, 10, št. 1, str. 65–78.
- Obiteljski zakon*. (2015). Zagreb: Narodne novine, št. 103/15.
- Pećnik, N. (ur.). (2013). *Kako roditelji i zajednice brinu o djeci najmlađe dobi u Hrvatskoj*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- Pokorny, A. (2011). Rani i predškolski odgoj i obrazovanje djece: novi smjer u EU politici suradnje. *Djeca u Europi*, 3, št. 6, str. 28–29.
- Pravilnik o sadržaju i trajanju programa predškole*. (2014). Dostopno na: http://public.narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_09_107_2081.html (pridobljeno 14. 02. 2017).
- Statistički ljetopis*. (2016). Zagreb: Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske.
- Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014. – 2020.)*. (2014). Zagreb: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.
- Strategija Vijeća Europe za prava djeteta (2016. – 2021.)*. (2016). Strasburg: Vijeće Europe.
- Šikić-Mićanović, L., Ivatts, A. R., Vojak, D. in Geiger-Zeman, M. (2015). *Socijalno uključivanje djece Roma (RECI+). Roma Early Childhood Inclusion. Izvještaj za Hrvatsku*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
- Šućur, Z., Kletečki-Radović, M., Družić-Ljubotina, O. in Babić, Z. (2015). *Siromaštvo i dobrobit djece predškolske dobi u Republici Hrvatskoj. Izvještaj za Hrvatsku*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- Vidović, L. (ur.). (2011). *Analiza stanja prava djece i žena u Hrvatskoj*. Zagreb: Ured Unicef-a za Hrvatsku.
- Vrtić za sve*. (2012). Zagreb: Pučko otvoreno učilište Korak po korak.
- Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju*. (2013). Narodne novine, št. 94/2013.
- Zakon o socijalnoj skrbi*. (2017). Narodne novine, št. 157/13, 152/14, 99/15, 52/16, 16/17.
- Zloković, J. (2014). Early Childhood Commercialization and the Creation of Value “Mental Maps”. *Croatian Journal of Education*, 16, št. 1, str. 291–303.
- Zloković, J. (2015). Pravo djece na poticanje razvoja – odgovornost roditelja, škole i društva. Plenarno predavanje na znanstvenoj konferenciji: *Pravo djeteta na odgoj i obrazovanje. Teorije, politike i prakse*. Opatija: Filozofski fakultet u Zagrebu i OMEP.
- Zloković, J. in Vrcelj, S. (2010). Rizična ponašanja djece i mladih. *Odgojne znanosti*, 12, št. 19, str. 197–213.